

Kazimierz Przyboś

ANDRZEJ TRZEBICKI (1607-1679) BISKUP KRAKOWSKI FUNDATOR MUSZYŃSKIEGO KOŚCIOŁA

Rzymskokatolicki biskupi odgrywali szczególną rolę w życiu szlacheckiej Rzeczypospolitej. Byli senatorami, często ministrami, wpływali na bieg wydarzeń politycznych, gospodarczych i kulturalnych kraju, nie mówiąc o ich działalności religijnej jako ordynariuszy w swoich diecezjach. Biskupi krakowscy zasiadali wysoko w senacie duchownym; po arcybiskupach gnieźnieńskim i lwowskim zajmowali pierwsze miejsce wśród biskupów koronnych i litewskich. Nadto od połowy XV wieku byli udziałnymi książętami siewierskimi i władali najbogatszą i jedną z największych diecezji w Polsce, obejmującą województwa krakowskie, sandomierskie i lubelskie.

Andrzej Trzebicki, działający w trudnym okresie dziejów naszego państwa, sprostał czekającym go zadaniom. Pełniąc kolejno obowiązki regenta kancelarii koronnej (1649-53), sekretarza królewskiego (1651-53), podkanclerzego koronnego (1653-58), biskupa przemyskiego (1654-58), wreszcie biskupa krakowskiego (1658-79), zapisał się w dziejach Polski i swojej diecezji jako jeden z najzdolniejszych senatorów, polityków i włodarzy. Wyróżnił się patriotyzmem, uczciwością, talentem politycznym, zrozumieniem niedoli potrzebujących, ofiarnością wobec kraju, biskupstwa i swej rezydencji — Krakowa. Muszyna zawdzięcza mu budowę obecnego kościoła parafialnego w miejsce starego, drewnianego. Budowę ukończono w 1679 roku (konsekracja nastąpiła dopiero w 1749 r.). Jest to jedyny kościół z fundacji Trzebickiego, który przetrwał w prawie nie zmienionym stanie do dziś. Do największych jednak dokonań biskupa należały: odbudowa katedry wawelskiej po zniszczeniach spowodowanych przez Szwedów i Siedmiogrodzian (szczególnie trumna świętego Stanisława, dokończenie kaplicy Wazów, remont wieży zegarowej), budowa kościołów w Zagnańsku w Kieleckiem, w Gołonogu koło Będzina, w Męce Księżej koło Sieradza, odbudowa kolegiaty św. Floriana w Krakowie.

Andrzej Zawisza Trzebicki herbu Łabędź urodził się 23 listopada 1607 roku w Trzebicznym koło Sieradza. Był synem Marcina, kasztelana wieluńskiego, i Katarzyny Roźniatowskiej. Wywodził się z rodziny, która wydała wielu duchownych, zwłaszcza jezuitów. Kształcił się u jezuitów w Kaliszu, potem u św. Piotra i Pawła w Krakowie. Główne studia teologiczne odbył w Rzymie, tam też studiował prawo. Dzięki pokrewieństwu z biskupem płockim Stanisławem Łubieńskim i jego bratem, prymasem Maciejem, szybko zdobywał awanse kościelne. Najpierw został proboszczem w Prochach w diecezji płockiej, a w 1633 roku kanonikiem płockim, w 1641 roku kanonikiem gnieźnieńskim, w 1644 kanonikiem krakowskim. Od 1648 roku związał się z dworem królewskim. W 1653 roku został ministrem Rzeczypospolitej, zaś w 1654 r. (zachowując pieczęć) — biskupem przemyskim.

W wojnie ze Szwecją odegrał istotną rolę. Zdawał sobie sprawę, że osamotniona Rzeczypospolita nie oprze się wrogom. Jedyne ocalenie widział w pomocy cesarza Ferdynanda III. Jesienią 1655 roku ze swej rezydencji biskupiej w Brzozowie

schronił się w Zborowie (obecnie Słowacja), a następnie w Lubowli na Spiszu. Tu przyłączył się do króla wracającego do Polski. 1 kwietnia 1656 roku Trzebicki uczestniczył w wiekopomnej uroczystości w katedrze lwowskiej, kiedy to Jan Kazimierz ogłosił Matkę Boską Patronką i Królową Korony Polskiej, ślubując w imieniu narodu, że będzie szerzył jej kult i ulży niedoli poddaństwa. Trzebicki miał znaczny udział w tym wydarzeniu. Po ślubowaniu króla złożył podobne śluby w imieniu senatorów Rzeczypospolitej.

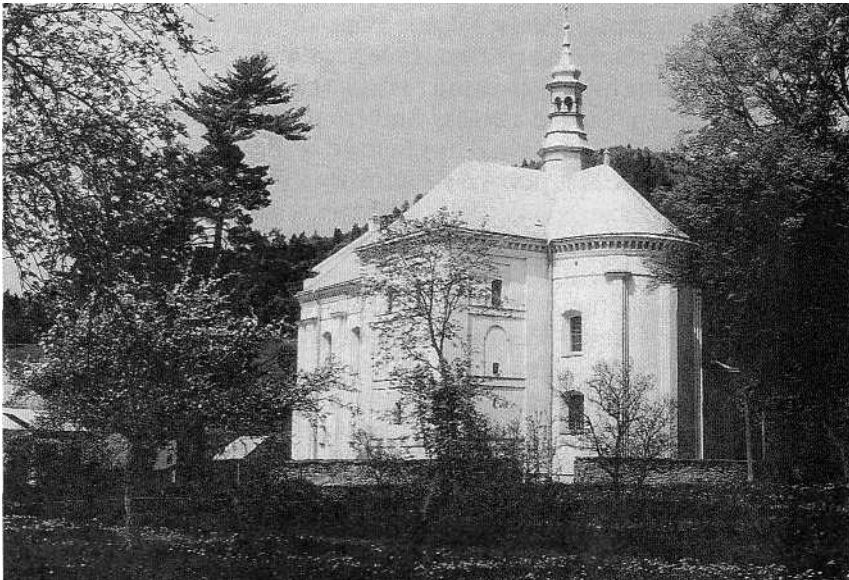
W następnych latach Trzebicki towarzyszył królowi na szlakach wojennych. W nagrodę, po zmarłym 14.VII.1657 roku biskupie Piotrze Gembickim, 5.IX. tegoż roku otrzymał opróżnione biskupstwo krakowskie. Ponieważ, stosownie do obowiązujących od 1504 roku praw o inkompatybilnościach nie wolno było łączyć małej pieczęci z biskupstwem krakowskim, Trzebicki musiał zrezygnować z urzędu podkanclerzego. Natomiast przejął księstwo siewierskie jako „dux Severiae”. Ponoć w 1658 roku walnie przyczynił się do uchwalenia przez sejm antyariańskiej konstytucji. Jako biskup krakowski jeszcze silniej zaangażował się w akcję polityczną na rzecz Habsburgów. Teraz (od roku 1659) działał w opozycji do przygotowywanych przez dwór królewski planów reformy państwa, głównie sejmu, i przeprowadzenia elekcji króla jeszcze za życia Jana Kazimierza. Na sejmach w 1661 i 1662 roku jawnie sprzeciwił się osadzeniu na tronie polskim kandydata francuskiego. W głośnym sporze króla z Jerzym Sebastianem Lubomirskim biskup Trzebicki starał się odegrać rolę mediatora, po skazaniu marszałka usiłował doprowadzić do ugody. W 1665 i 1666 roku jako formę nacisku na biskupa król zastosował obecność wojska w jego dobrach, m.in. muszyńskich. Podczas elekcji w 1669 roku biskup znowu usiłował łagodzić spory. Elekcję Michała Wiśniowieckiego przyjął z zadowoleniem jako zwolennik orientacji habsburskiej, toteż wplątał się w zacieklą walkę z wodzem profrancuskiej opozycji prymasem Mikołajem Prażmowskim. Na wojnę z Turcją przysłał na własny koszt wystawioną piechotę (500 żołnierzy) i pożyczył Rzeczypospolitej 50 000 zł. W 1673 roku doprowadził do wewnętrznego pojednania i ocalił państwo od kolejnej wojny domowej między stronnikami króla a profrancuskimi malkontentami. Na elekcji 1674 roku odgrywał główną rolę i doprowadził do szybkiego wyboru Sobieskiego. Wkrótce jednak ich drogi rozeszły się, kiedy to Jan Sobieski podjął po układzie jaworowskim (w 1675 r.) plan związania się z Francją przeciw Habsburgom. Wtedy Trzebicki przeszedł do jawnej opozycji. Zmarł w biskupich Kielcach 28 grudnia 1679 roku. Pochowany został 29 stycznia 1680 roku w Krakowie w bazylice jezuickiej św. Piotra i Pawła. Diecezją krakowską rządził 21 lat — najdłużej spośród swych poprzedników i bezpośrednich następców.

Jako długoletni biskup krakowski odegrał Trzebicki wybitną rolę w dziejach diecezji krakowskiej (w diecezji przemyskiej rządził zaledwie trzy lata). Dbał o swoją diecezję, odbywał częste wizytacje, kazał sporządzić dokładny inwentarz dóbr biskupich, chronił je przed stacjami wojskowymi, zabiegał o odbudowę zniszczeń. Szczególną troskę okazywał biednym, nieszczęśliwym i chorym. W 1679 roku w Krakowie przy ulicy Szpitalnej 13 ufundował szpital dla umysłowo chorych (Dom z Łabędziem) — podobno pierwszy w Polsce. Jednak przede wszystkim był politykiem. Polityka też nieraz przesłaniała posługę biskupią. Mimo prohabsburskiej orientacji szukał zawsze tego, co łączy, a nie co dzieli. Jako polityk został uznany za ostatniego z wielkich biskupów krakowskich przedrozbiorowej Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Dla historii Muszyny pozostanie w pamięci jako właściciel miasta i „państwa muzyńskiego” oraz twórca kościoła parafialnego. Do tego kościoła sprawił też organy i relikwiarz. Kościół w Muszynie, mimo pewnych przeróbek, jest jedyną świątynią z fundacji Trzebickiego, która przetrwała w prawie nie zmienionym stanie do dnia dzisiejszego. Kościół zbudowany z miejscowego kamienia i cegły, otynkowany, ma kształt jednonawowej świątyni z węższym prezbiterium zamkniętym półkoliście. Przy prezbiterium mieści się kwadratowa zakrystia z pięterkiem. Wnętrze kościoła nakryte jest sklepieniami krzyżowymi na gurtach, spływającymi na przyściennne filary, dźwigające wydatny, przełamany gzyms. Ściany zewnętrzne natomiast są rozczłonkowane podziałami pilastrowymi, dźwigającymi belkowanie, powyżej którego całą świątynię obiega lekki gzyms kordonkowy. Trójosiową fasadę wieńczy trójkątny przyczółek o podziałach ramowych. Ponad sklepieniami, w kondygnacji strychowej, zachowały się interesujące stanowiska strzelnicze ze strzelnicami kluczowymi, wskazujące na obronny charakter kościoła — głównego punktu oporu na terenie dóbr muzyńskich, po utracie znaczenia obronnego przez przestarzały u schyłku XVII wieku zamek biskupi w Muszynie.

Bibliografia (wybór):

1. T. Glemma, *Biskup Andrzej Trzebicki wzór szczodropliwości*, w: „Caritas”, R. II, 1946, nr 8.
2. K. Hozzowski, *Żywot Andrzeja Zawiszy Trzebickiego biskupa krakowskiego i księcia siewierskiego*, Kraków 1861.
3. L. Łętowski, *Katolog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, T. I-IV, Kraków 1852-1854.
4. F. Pawłowski, *Premislia sacra siveseries et gesta episcoporum r.l. Premisliensium*, Cracoviae 1869.
5. A. Przyboś, M. Rożek, *Biskup krakowski Andrzej Trzebicki. Z dziejów kultury politycznej i artystycznej w XVII wieku*, Warszawa - Kraków 1989 [tam pełne zestawienie literatury].

Kościół parafialny w Muszynie, zbudowany z fundacji biskupa Andrzeja Trzebickiego
(fot. B. Rucka)